

EL NEOLIBERALISME, LA QÜESTIÓ AGRÀRIA I EL CONFLICTE SOCIAL I ARMAT A COLÒMBIA

Associació Camperola de la Vall del Riu Cimitarra
19/01/2001
www.prensarural.org

Ponència presentada per l'ACVC a la Conferència Internacional "L'altre Davos"

El desplaçament forçat és utilitzat com a instrument per instaurar una contrareforma agrària del narcoparamilitarisme.

1. L'origen excloent i monopolista de la tinença i l'us de la terra a Colòmbia

Corre l'any 2000 i a Colòmbia no s'ha resolt la qüestió agrària, aquest problema irresolt té greus implicacions en la realitat econòmica, social i política del país. El conflicte social i armat que viu la societat colombiana esdevé del tractament inequitatiu i excloent que tradicionalment l'Estat li ha donat al país rural i a les reivindicacions del camperolat.

L'estructura de la tinença de la terra al nostre país té un caràcter feudal. A Colòmbia hi ha 114 milions d'hectàrees de terra, d'aquestes 51.3 milions d'hectàrees són considerades com a superfície agropecuària, de les quals només 10 milions d'hectàrees són realment adequades per l'agricultura.

Actualment s'utilitzen per l'agricultura uns 4 milions d'hectàrees mentre que 30 milions d'hectàrees s'utilitzen per la ramaderia extensiva, un us inadequat del sòl fèrtil generalment associat al latifundi tradicional, el narcolatifundi, els agroindustrials i el narcoparamilitarisme d'Estat. Aquesta estructura de la tinença de la terra clarament antisocial obeeix a una lògica perversa, en la que la tinença de la terra té una relació directa amb l'exercici del poder, un poder il·legítim i feixista que legisla i executa perennement per mantenir un status quo antidemocràtic i excloent.

2. Les "reformes agràries" de l'Estat

Abans de l'anomenat "front nacional" (una aliança dels partits oligàrquics tradicionals per mantenir-se al poder després de "l'època de la violència" dels anys quaranta) els latifundistes van expulsar violenta i sistemàticament als camperols de les seves parcel·les, llançant-los a colonitzar i obrir la frontera agrícola del país. Perquè els camperols no reclamessin i reivindicuessin la recuperació de les seves finques l'Estat va procedir a titular les finques abans ermes colonitzades pels camperols desplaçats pel poder oficial, legalitzant d'aquesta manera l'expropiació violenta de les terres. Aquesta dinàmica s'ha mantingut fins als nostres dies, la tinença de la terra segueix sent un factor de dominació i poder d'una feudocràcia que va anar acomplexant-se a partir de les conjuntures econòmiques i polítiques: això explica les relacions del latifundi amb el narcotràfic (els nous posseïdors de la terra a Colòmbia i amb el paramilitarisme a partir de

la implementació de la doctrina de la seguretat nacional imposada per les administracions estadounidenques).

3. La contrareforma agrària del narcoparamilitarisme

Aquesta versió de reforma agrària de l'establiment sorgeix a partir de la necessitat d'efectuar un "rentat de les grans quantitats de diners" a partir del "boom" cocainer del narcotràfic colombià, de la prospecció de grans jaciments petrolífers en diferents regions del país i de la necessitat per part del capital d'implementar megaprojectes que permetessin articular geogràfica i econòmicament el país.

Els narcotraficants canvien l'estructura de la tinença de la terra, comprant-la massivament en el marc d'un gran rentat de dòlars comptant amb un maridatge sòlid entre amplis sectors de les forces armades, els latifundistes tradicionals, els cacics polítics clientelars i les multinacionals del petroli.

En el cas del Magdalena Medio colombià els cossos de seguretat, els terratinents i narcotraficants financen, coordinen i dirigeixen grups paramilitars que busquen imposar el seu model de seguretat i desenvolupament. Existeix un control autoritari de la població, s'ha eliminat amb violència als dissidents i limitat tots els intents de protesta social i política, s'han realitzat innovacions tecnològiques en l'activitat ramadera, es va estendre el flux d'energia elèctrica, es van ampliar les xarxes vials i es va construir una infraestructura econòmica i social. S'han perseguit i desplaçat als productors de l'economia camperola, sota el pretext d'eliminar la base de recolzament de la guerrilla; s'ha desenvolupat i s'està desenvolupant una contrareforma agrària i la consolidació d'un Paraestat amb un sistema privat de seguretat, regulació econòmica, control polític, cobrament d'impostos, polítiques socials i procediments per dirimir els conflictes.

Aquest "model" ha afectat doblement al sector camperol: d'una banda, els canvis induïts en els usos del sòl, en particular en aquelles zones on s'ha canviat la vocació agrícola pel desenvolupament de les activitats ramaderes, han deixat sense feina a molts dels jornalers i petits productors rurals. A la pràctica la font possible de feina pels joves és enrolar-se amb l'Estat -Forces Armades i paramilitars-; d'altra banda les amenaces o l'ús de la violència obliga al camperol a vendre (generalment de cinc a deu vegades per sota del preu del mercat) o deixar abandonades les seves parcel·les. D'aquesta manera, el model "Magdalena Medio" ha incidit desfavorablement sobre l'agricultura, particularment sobre la producció de l'economia camperola i ha induït el ràpid procés, per la via de la modernització i desenvolupament del capitalisme ramader, de la contrareforma agrària. Pels empresaris agrícoles tradicionals, si bé el "model" els ofereix "seguretat" (la qual han de pagar regularment), els disminueix el risc d'inversió, d'altra banda creen sentiments de vulnerabilitat que els porten a vendre (en bones condicions) i retirar-se del negoci. D'aquesta manera es consolida l'accelerat procés de concentració de la propietat rural del país.

En aquest context s'ubica la situació de violència que afecta la nostra regió en el marc d'una estratègia de guerra integral implementada per l'Estat colombià i que té components socials, econòmics i polítics. Les forces militars garanteixen i coadjuven l'accionar paramilitar, es tracta en efecte d'un model que incorpora la privatització i militarització d'allò públic, com a estratègia d'intervenció estatal per exercir sobirania i control en dits territoris.

4. La neoparceria o sistema de productivitat latifundista

El projecte agrari de l'actual administració a Colòmbia és el trist exemple del còctel de latifundisme amb aspiracions d'eficiència o modernitat que al pretendre ser productiu no renuncia, sinó al contrari es reafirma en el seu origen excloent i monopolista de l'us de la terra.

Amb aquest sistema es tracta d'incrementar els rendiments monetaris per hectàrea sense alterar en absolut l'estructura de tinença de la terra. Els nous senyors feudals plantegen les aliances productives que no són altre cosa que l'aparceria maquillada. Les aliances són el remei legal per eludir les obligacions amb els treballadors agraris desposseïts. Al tornar soci al treballador, el latifundista estalvia en jornals i elimina les hores extres i les prestacions socials. La classe propietària considera que l'administració de les aliances han de conservar-la ells "donada la seva experiència".

En altres casos els neolatifundistes proposen societats als petits i inclús mitjans propietaris i productors induint-los a associar-se als projectes de monocultiu, com en el cas de la palma africana, mitjançant un sistema d'endeutament amb el sofisme de "l'economia camperola de la palma". En realitat es tracta de comptar amb una oferta de matèria prima permanent sense tenir cap vinculació laboral entre els latifundistes que controlen els processos d'elaboració i comercialització i els camperols empobrits.

En el cas del Magdalena Medio l'establiment amb aquest sistema té projectat sembrar 30.000 hectàrees de palma africana (a tot el país està planificat sembrar 300.000 noves hectàrees) utilitzant els recursos del "Pla Colòmbia", un pla militarista que té un mínim percentatge "d'inversions socials" (en la seva majoria destinat a projectes latifundistes com el de la palma) per legitimar la barbàrie i el dessagnament del nostre país. Aquí es pot concloure que el model de neoparceria és una recerca del latifundi i dels paramilitars per crear la seva base social dependent en allò econòmic i en allò polític.

5. El neoliberalisme latifundista

Les polítiques oberturistes implementades en l'etapa neoliberal del capitalisme mundialitzat ens han dut a incrementar a Colòmbia en un 700% les importacions d'aliments, fins a assolir xifres properes als 7,5 milions de tones anuals. Pel capitalisme rendista i usurer del nostre país és molt més "eficient" especialitzar-se en les importacions a gran escala que generar processos de desenvolupament rural garantint la seguretat i la sobirania alimentària. Això ha accelerat l'empobriment del camperolat, que juntament a l'estratègia violenta i expansionista del latifundi ramader i narcotraficant és la raó més forta perquè a Colòmbia hi hagi més de 2 milions de desplaçats forçats.

En contravia del discurs oficial les estratègies de desenvolupament rural sempre van dirigides a afavorir al latifundi, als ramaders i als agroindustrials. Per exemple el crèdit agrari a Colòmbia està limitat pels petits productors a quantitats inferiors a la inversió necessària, obligant-los a associar-se amb propietaris grans, que al servir de fiadors imposen les condicions d'explotació (parceria), per completar el quadre les taxes d'interès anual han estat d'usura, més del 40% anual.

6. El neoliberalisme i el problema de violació sistemàtica per part de l'Estat dels drets humans

En aquest difícil context de conflicte social i armat, el país va passar de ser un país rural a ser un país urbà (70% de la població), l'economia camperola ha disminuït ostensiblement com a resultat de l'expropiació violenta, l'assassinat selectiu, les massacres, els metrallaments i bombardeigs a que han estat sotmeses històricament les comunitats camperoles per part de l'Estat, però també per la implementació per part de l'establiment de polítiques "públiques" agràries excloents i anticamperoles que obeeixen als alienaments del FMI, el Banc Mundial i la OMC, aquestes polítiques oberturistes neoliberals han enfortit el latifundi.

Un latifundi que està en total contradicció amb l'economia del segle XXI i amb la vida de la població rural, però que se sosté gràcies al recolzament econòmic, polític i militar de les transnacionals. El latifundi, tot i el seu poder, va resultar molt més vulnerable a la crisi i a l'obertura, que els camperols, que deixaren de sembrar el 35 per cent de les nostres parcel·les, mentre els terratinents abandonaren el 77 per cent de la seva àrea sembrada. Però els terratinents, així com la decadent classe política colombiana, estan sustentats pel capital estranger, doncs com Suharto a Indonèsia o com els sultans malais, els cacics colombians són els guardians del sistema neoliberal de globalització.

L'antidemocràtic, excloent i violent règim colombià (entre 1966 i 1988 van ser assassinades 29.000 persones per motius polítics, en els dos últims anys van ser assassinats 5.800 colombians, cada 3 dies s'assassina a un dirigent sindical, se succeeixen 10 assassinats polítics diaris en promig i 3 massacres per dia) ha dut a viure en condicions de misèria al 85% de la població rural, a la concentració aberrant i il·legítima de la terra, (el 1.5% de terratinents latifundistes i narcotraficants posseeix el 80% de la terra en condicions d'improductivitat), ha llançat a obrir noves fronteres agrícoles en zones de colonització a milions de camperols, a que aquests sembrin 120.000 hectàrees de coca, com a única alternativa productiva i econòmica de subsistència davant les polítiques marginilitzadores i repressives de l'Estat, ha fet que Colòmbia passi de ser un exportador a ser importador de menjar, s'importen quasi 8 milions de tones anuals d'aliments.

Aquesta dramàtica situació de violació sistemàtica dels drets civils, polítics, econòmics, socials, culturals i ambientals dels colombians evidencien clarament la il·legimitat de l'Estat colombià i posen en entredit la seva viabilitat en el conjunt de la comunitat internacional. Colòmbia és un país en el que els interessos rendistes de capitalistes nacionals substituïts no només eliminaren l'autonomia alimentària, sinó que van vendre la sobirania alimentària i política dels colombians. Les noves llavors alterades genèticament només serveixen una vegada, sotmetent en el futur proper a la dependència total de les transnacionals la quasi totalitat de les activitats rurals al món. Un país amb un Estat que no produeix el que es menja no és un país en el que els seus pobladors gaudeixin de la dignitat.

El capitalisme i les seves cadenes agroindustrials, el capitalisme dels transgènics que atempta contra les lleis dialèctiques de la naturalesa no necessita del camperolat tradicional, el treball camperol que durant anys va dignificar la vida de l'home i la seva relació amb la naturalesa es va convertir pel capitalisme en un insensible problema de mà d'obra. A Colòmbia, per exemple, les noves cadenes agroindustrials de canya panelera produeixen amb el treball d'11 assalariats durant una setmana el que tradicionalment amb molins casolans produïen 700 famílies camperoles durant un any. Heus ací la

contradicció fonamental que evidencia l'antiètica del desenvolupament del capitalisme neoliberal, és la contradicció de la capacitat d'acumular diners davant la dignitat de l'home.

Davant la indignitat l'economia camperola no només és viable sinó que es constitueix en un dels factors importants per a un potencial nou model de desenvolupament que tregui al país del conflicte de classes, social i armat, de l'obscura barbàrie en que es troba.

Una reforma agrària redistributiva com a condició ineludible de la solució negociada del conflicte acompanyada d'un procés de veritat històrica, de dret a la justícia, de reparació integral de les víctimes i dels expropiats per l'actual model autoritari permetrà al país reprendre el camí de la seguretat i la sobirania alimentària i política en el marc d'un model de desenvolupament autònom, dialogat i concertat.

En tal sentit és necessari redefinir el desenvolupament com a concepte convencional i apropiat-lo nacional i regionalment, entendre'l com un procés resultant d'un projecte polític i cultural, que no es pugui imposar des dels tradicionals centres de poder o assimilar-lo com el bon regal de les agències de desenvolupament capitalista.

El desenvolupament és un procés complex i multidimensional que significa una sèrie de nous valors humans i naturals que permetin harmonitzar les transformacions de les estructures productives amb sentit d'equitat distributiva, responsabilitat ecològica i identitat cultural regional.

Aleshores es tracta de proposar un model de desenvolupament que aconseguixi una millor harmonia entre la naturalesa i la població i entre les dimensions política, econòmica i ambiental. Es tracta de revaloritzar i assumir com a imperatiu ètic el respecte per tota vida humana i no humana. Es tracta, en última instància, d'un desenvolupament on les comunitats locals puguin compartir els seus beneficis.

El Pla Colòmbia

A Colòmbia, la guerra acompanya, sense descans la història, des de fa cinc segles a partir de la invasió espanyola i el conseqüent genocidi sobre la població aborigen, la tracta d'esclaus i l'espoli de les seves riqueses. A partir del segle XIX el domini dels Estats Units igualment ha estat violent i permanent, recolzat en l'oligarquia local, anteposant els seus interessos econòmics i polítics a les necessitats de la comunitat. L'esperit de la conquesta, l'extermini de poblacions, l'explotació, la injustícia i l'exclusió, per part d'èlits nacionals i estrangeres, no cessen. Ara, la polarització ideològica i d'interessos travessa tots els estrats socials. Els conflictes social i polític prenen expressions cada cop més violentes i complexes.

La guerra civil colombiana és expressió de la profunda polarització entre classes socials. Les dues ocasions que durant el segle XX es va intentar construir un Estat social democràtic de dret, als anys trenta i noranta, les classes dominants van respondre amb intolerància i barbàrie per impedir qualsevol canvi que afectés els seus interessos i poder. El govern dels Estats Units, sempre delerós, ha respost a les crides de la oligarquia per sotmetre qualsevol insurrecció i reproduir l'ordre de sotmetiment i exclusió.

El Pla Colòmbia és un esglaió més en aquesta llarga cadena d'infàmies. Significa una nova fase, més tecnològica, psicològica, cultural i intensiva en el conflicte irregular de la

guerra civil que esgota qualsevol espai de neutralitat i enfronta a les classes socials.

La societat colombiana es troba cada cop més polaritzada. La guerra aprofundeix la ruptura social i els enfrontaments ideològics entre els defensors de l'establiment i els que promouen una transformació de caràcter estructural.

Davant un Estat a punt de col·lapsar i sense legitimitat, sectors dels més diversos àmbits es tanquen en la defensa de l'establiment i es transformen en autodefenses i paraestats, mentre altres s'alienen amb la insurgència en el projecte insurreccional.

La crisi i la guerra han generat un procés de dretanització en els sectors mitjans i emergents de la societat colombiana. Amb l'economia política de la guerra es conforma una burocràcia nacional i internacional que fa de mitjancera dels conflictes i treballant per interessos personals s'autodenominen mediadors i portaveus de la societat.

L'escalament de la guerra que ocasionarà la posada en marxa del Pla Colòmbia, polaritzarà encara més la societat colombiana. La polarització se sent a tots els espais de la vida quotidiana, laborals, públics i privats. La classe mitjana, indecisa i amenaçada en la seva vida econòmica i personal, és procliva cada cop més a sortides militaristes. Els mitjans de comunicació, monopolis dels grups econòmics i polítics dominants, atien la guerra. Violència i negocis sempre han acompanyat la guerra a Colòmbia. Els interessos estratègics europeus i nord-americans sobre el territori colombià s'involucren cada cop més en la dialèctica del conflicte. Les transnacionals i el capital financer agreguen un altre ingredient a la guerra civil en la mesura en que busquen generar mecanismes de seguretat als seus negocis, finançant als grups armats i traficant amb armament, a la vegada que garanteixen els seus beneficis.

El Pla Colòmbia i la guerra biològica

El Pla Colòmbia inclou la guerra biològica. Aquesta es desenvoluparà a través de l'us del fong *Fusarium oxysporum*. El fong va ser obtingut als laboratoris dels Estats Units mitjançant el finançament de la Oficina de les Nacions Unides contra la droga i la prevenció del delictes (UNDCP). Aquest serà utilitzat pels governs d'Estats Units i Colòmbia per fumigar els cultius de fulla de coca al sud del país.

El *Fusarium oxysporum* és mutant, dispersant-se d'un lloc a un altre, adopta formes i mides necessaris pel seu desplaçament i expansió. És un dels més nocius que existeixen. Provoca el panciment de les fulles de les plantes, la putrefacció de les fruites de forma immediata i per consegüent la mort del vegetal. No només la planta de coca mor amb aquest fong, sinó qualsevol plantació que rebí el fong transgènic. En conseqüència, aquest element biològic estratègic pot sofrir mutacions de conseqüències negatives i imprevisibles sobre la vida humana i el medi ambient.

Aquest fong aconsegueix sobreviure al sòl de 20 a 40 anys, resistint a qualsevol substància química amb la que se'l vulgui combatre. A més el fong pot estar viu en les plantacions afectades al moment del seu consum humà. Per la seva llarga durada, pot transportar-se a la roba de persones que resultin afectades i propagar la seva contaminació. L'efecte maligne del *Fusarium oxysporum* impacta tan en els organismes vegetals, lícits i il·lícits, com en la vida humana.

Segons el New York Times, el govern de Colòmbia va acceptar, sota la pressió d'Estats

Units, provar l'efectivitat del fong. Senadors republicans van afirmar al govern de Pastrana que només aprovarien l'ajuda dels US\$ 1.300 milions al Pla Colòmbia si acceptava experimentar amb l'herbicida. Actualment el *Fusarium oxysporum* s'experimenta a la regió amazònica d'Equador, a 5 quilòmetres al nord de la població del Lago Agrio, zona que limita amb el departament colombià de Putumayo, on es concentren les primeres accions militars del Pla Colòmbia en contra de la insurgència i dels camperols cocacolers.

Aquest fong mortal constitueix una nova barbàrie i genocidi que amenaça l'ecosistema de l'Amazònia, considerada com la reserva biològica i la font d'oxigen més gran del món, igual que la vida humana.

Bibliografia

- * Plan de desarrollo y de protección integral de los derechos humanos del Magdalena Medio, Asociación Campesina del Valle del Río Cimitarra; 1999.
- * Plan de desarrollo de la Zona de Reserva Campesina del Valle del Río Cimitarra, Asociación Campesina del Valle del Río Cimitarra; 2.000.
- * Sustitución de tierras, no de cultivos; Perez, Suetonio, Conocimiento y Humanismo N° 5, Universidad Autónoma de Colombia; 1999
- * Lo ilícito en los cultivos de subsistencia campesina; Matta, Luis Alberto, Universidad Internacional de Andalucía; 1999.
- * El conflicto y el desarrollo regional en el Magdalena Medio; Asociación Campesina del Valle del Río Cimitarra; 2.000.
- * Ponencias de la Asociación Campesina del Valle del Río Cimitarra; Audiencias Públicas de San Vicente del Caguán; Proceso de diálogos y negociación Gobierno - FARC-EP; 2.000.
- * Autodefensas, paramilitares y narcotráfico en Colombia; Medina Gallego, Carlos; Editorial de documentos periodísticos; Bogotá; 1997.
- * El plan Colombia..y otros documentos, Sarmiento Anzola, Libardo, Publicaciones desde abajo, Colombia, 2000.